
POMEN FRAZEMOV Z VIDIKA MEDKULTURNE SPORAZUMEVALNE ZMOŽNOSTI

Članek poudarja pomen poznavanja frazeologije tujega jezika za razvijanje medkulturene sporazumevalne zmožnosti, in sicer na podlagi modela medkulturene sporazumevalne zmožnosti, izdelanega v okviru projekta LABICUM. Izhajamo iz predpostavke, da frazeologija izraža doživljanje sveta nekega naroda, njegove izkušnje v teku zgodovine, zato ji lahko z drugimi besedami rečemo tudi jezik kulture. Ta trditve pa je blizu tudi pojmovanju jezika, kot ga je razvilo kognitivno jezikoslovje.

1 Uvod

V članku želimo poudariti pomen poznavanja frazeologije tujega jezika za razvijanje medkulturene sporazumevalne zmožnosti. Za uspešno medkulturno sporazumevanje je ključno poznavanje podobnosti in razlik, ki se kažejo med kulturami. Leksikalni fond nekega jezika (katerega del je tudi frazeologija) namreč kaže na to, kako jezikovna skupnost doživlja svet, kakšne so njene izkušnje v teku zgodovine, zato lahko pritrdimo trditvi, da je frazeologija z drugimi besedami jezik kulture (Teliya et al. 1998: 75). V prispevku bomo na podlagi modela medkulturene sporazumevalne zmožnosti, izdelanega v okviru projekta LABICUM,¹ predstavili enega od možnih pristopov za razvijanje medkulturene sporazumevalne zmožnosti s pomočjo frazeologije, kar je lahko zanimiv prispevek k premagovanju jezikovno-kulturnih ovir.

¹ Na Univerzi na Primorskem v sodelovanju z Britanskim svetom Slovenije v okviru evropskega programa *Leonardo da Vinci Mobility Programme* razvijamo projekt »Jezik kot most do medkulturnega sporazumevanja in razumevanja« (Language as a Bridge to Intercultural Communication & Understanding – LABICUM). V projektu pripravljamo oziroma dopolnjujemo učne načrte za tuje jezike na univerzitetni ravni in nekatere predmete univerzitetnega slovenističnega študijskega programa z vsebinami medkulturne komunikacije. (Mikolič in Marc Bratina 2004: 84–85.)

2 Frazemi v kognitivni lingvistiki²

Za razlago frazemov v okviru kognitivnega jezikoslovja se moramo najprej za trenutek ustaviti pri pojmovanju jezika, kot ga razumejo kognitivni jezikoslovci, in v okviru tega pri eni od dveh smeri kognitivnega jezikoslovja, tj. kognitivni semantiki, kamor sodi t. i. teorija kognitivne metafore.

Kognitivni pristop v jezikoslovju se je razvil v Ameriki v 70. letih preteklega stoletja. Kognitivni jezikoslovci razumejo jezik kot odslikavo človekovih spoznavnih procesov in torej njegovo tesno povezavo z njimi. Prepričani so, da je naravni jezik vpet med psihološki, sociološki in kulturni kontekst, tako da je treba njegovo zgradbo proučevati, upoštevajoč dejstvo, da človekove spoznavne procese določajo psihološki, kulturni in družbeni dejavniki. Človekovi kognitivni procesi pa temeljijo na njegovi fizični izkušnji stvarnosti, ki je povezana s kulturo. V okviru kognitivnega jezikoslovja sta prisotni dve smeri, in sicer kognitivna slovnica in kognitivna semantika, znotraj te pa je v ospredju sodobna teorija metafore (več o tem Kržišnik 2004: 57–58 in Będkowska - Kopczyk 2004: 15–57).

Kognitivna teorija metafore, kot sta jo v 80. letih 20. stoletja oblikovala Lakoff in Johnson, temelji na tezi, da je metafora »sredstvo, ki nam omogoča, da razumemo in doživljamo eno izkušensko področje (domeno) s pomočjo (in v okviru) drugega izkušenskega področja«; mnogi pomembni koncepti so abstraktni, zato jih moramo razumeti s pomočjo drugih konceptov, ki so zamejeni konkretnije (Lakoff in Johnson, gl. Kržišnik in Smolić 1999: 64). Skratka, »mesto metafore sploh ni v jeziku, temveč v načinih, kako konceptualiziramo eno mentalno področje v okviru drugega. Splošna teorija metafore je dana s karakterizacijo takih čezpodročnih preslikav« (Lakoff 1998: 272). Kognitivisti menijo, da igrajo metafore in metonimije pomembno vlogo pri konceptualizaciji sveta. Metafore so način razmišljanja o stvarih, ki nas obdajajo, in ne samo način izražanja idej s pomočjo jezika. V nasprotju s tradicionalnim pojmovanjem metafore, ki naj bi bila prisotna izključno v pesniškem jeziku, so kognitivisti prepričani, da so metaforični izrazi značilni predvsem za vsakdanje sporazumevanje, čeprav nekaterih mi nimamo več za metafore (npr. *rumeni tisk*, *črna kronika* ipd.); tovrstnim jezikovnim izrazom z drugimi besedami pravimo tudi »bivše« ali »mrtve« metafore.

Lakoff in Johnson poznata tri tipe metafor: *strukturalne* (en metaforični koncept vpliva na metaforično strukturo drugega, vendar so med procesom metaforizacije profilirani le določeni vidiki konceptov; posledica tega je, da metaforično preslikavo dobijo zgolj deli konceptov), *usmerjevalne* (*orientacijske* – povezane so s prostorskimi kategorijami, njihov vir pa sta fizična in kulturna izkušnja) in *ontološke* (koncept je razumljen kot snov ali stvar; sem sodijo metonimije in personifikacije). (Kržišnik 2004: 66, Będkowska - Kopczyk 2004: 49–50.)

² Frazeme razumemo kot tiste jezikovne znake, ki jih govorci nekega jezika jemljemo iz »spominskega slovarja« kot že narejene enote, njihova oblika pa je stalna. Kot pravi Będkowska - Kopczyk, so to, podobno kot besede, konvencionalne celote. Ker so največkrat metaforično motivirani in zato izražajo neko konceptualno metaforo, imajo osrednjo vlogo v kognitivni semantični analizi (Kržišnik 1998: 28, Będkowska - Kopczyk 2004: 55).

Konvencionalni izrazi (nefrazeološki in frazeološki) so nastali s pomočjo kognitivnih mehanizmov kot so metafore, metonimije in drugi načini upodabljanja, zato gre tudi pri teh jezikovnih enotah za povezavo dobesednega pomena s prenesenim. Frazemi niso izolirane semantične enote znotraj besedišča, ampak odsevajo koherenten sistem metaforičnih konceptov. Z. Kövecses in Szabó v svojem delu *Idioms: A View from Cognitive Semantics* primerjata tradicionalno opredelitev frazemov s kognitivnim pogledom na le-te. V tradicionalnem jezikoslovju so frazemi posebnost v jeziku, zadevajo izključno jezik in so ločeni od človekovega konceptualnega sistema; to so izrazi, katerih pomen je nepredvidljiv iz njihovih sestavnih delov, imajo pa tudi posebne sintaktične lastnosti.

Vendar je veliko, če ne celo večina frazemov takih, ki so sad našega konceptualnega sistema in ne preprosto stvar jezika (in v okviru tega besedišča). Frazem ni samo izraz, ki ima poseben pomen glede na njegove sestavne dele, ampak izvira iz našega splošnega védenja o svetu, utelešenega v našem konceptualnem sistemu. Z drugimi besedami, frazemi (oz. vsaj večina) so konceptualne in ne jezikovne narave. (Kövecses in Szabó 1996: 330, gl. Bílková 2000: 22.)

Lakoff meni, da lahko v okviru kognitivnega jezikoslovja dokažemo nearbitrarnost frazemov; ti so namreč predvsem motivirani, skratka, nastanejo avtomatično s pomočjo spoznavnih mehanizmov in se skladajo z enim ali več vzorci, navzočimi v konceptualnem sistemu, kar dokaže na primeru angleškega frazema *spinning one's wheels*.³ Ta frazem namreč vsebuje konvencionalno mentalno podobo o neuspešnem vrtenju koles v kakšnem blatu, pesku, snegu, tako da se avto le stežka premakne. Del našega védenja o tej predstavi je, da je bilo ob tem potrebne veliko energije brez uspeha in da se situacija sama od sebe ne bo rešila ter da bodo morali vpleteni v dejanje vložiti še veliko energije, da bodo avto premaknili, uspeh pa kljub vsemu ni zagotovljen. Metafora LJUBEZEN JE POTOVANJE je nadvse prikladna za razumevanje tega frazema. Frazem razumemo s preslikavo na področje ljubezenskega razmerja: za dosego cilja je treba vložiti veliko truda, situacija se ne spremeni sama od sebe, partnerja se morata potruditi, če želita napredek. Krajše povedano, pri frazemih, ki asociirajo konvencionalne mentalne predstave, kar je, kot smo videli zgoraj, značilno za temeljne konceptualne metafore, se védenje iz izhodiščnega področja preslika na ciljno (Lakoff 1998: 275–276).

Tudi Erika Kržišnik je mnenja, da lahko povezave, ki podpirajo pomen in obliko, pomagajo pri učenju frazeologije (1994: 94). O podobnih povezavah med različnimi večbesednimi izrazi govori tudi Horn, ki uporabi izraz *tematska kompozicija*: nek izraz (frazem) ima tovrstno kompozicijo, če je tematska zgradba glagola v dobesednem pomenu in tistega v prenesenem pomenu ista (2003: 249). Kot primer navaja frazem *prebiti led*; če prebijemo led v dobesednem pomenu, gre za razbitje nečesa trdega, konkretnega, če pa prebijemo led v prenesenem pomenu, gre za »prebitje« nečesa abstraktnega, točneje gre za premagovanje začetnih težav (konceptualna metafora OVIRE SO LED), npr.:

Tudi novinarki, ki je sedela zraven in se je v nepopolni nemščini sama ponudila v razpravo, niso privoščili niti besede – dokler nisem iz torbe privlekla prenosnega telefona, pa naključju zadnji krik komunikacijske tehnologije. Silvio, Frank in drugi so se v hipu

³ Kante je v prevodu Lakoffovega članka angleški frazem slovenskemu bralcu približal z *zaiti v slepo ulico* (Lakoff 1998: 275). Konceptualna metafora ostaja ista – LJUBEZEN JE POTOVANJE!

zbrali pri meni in med vročo razpravo o novih tehnologijah, računalnikih in podobnim smo po šestih urah končno prebili led. Premišljevala sem: kako bi bilo, če bi Evelyn Höhme naslednjic s seboj pripeljala katerega od indijskih računalniških strokovnjakov, ki jih zdaj tako obupano vabijo k sebi nemška podjetja.

Ker so frazemi semantično transparentni in njihov pomen lahko razberemo s pomočjo konceptualnih prenosov iz izhodiščnega v ciljno področje, je razumevanje le-teh za nerojenega govorca lahko lažje.⁴ Poglejmo si na primer frazem s sestavino srce: *streti srce (komu)* je frazem, nastal na podlagi konceptualne metafore SRCE JE SREDIŠČE ČUSTEV; frazem z istim ozadjem poznajo tudi angleščina (*to break s.o.'s heart* 'streti srce komu') (Grad et al. 1997: 400), italijanščina (*spezzare il cuore a qcn.* 'streti srce komu') (Šlenc 1997) in hrvaščina (*slomiti srce komu*) (Menac et al. 2003). Iz tega lahko sklepamo, da frazeme s podobnim metaforičnim ozadjem lažje razumemo, drugače pa je to pri učečih se, katerih J1 je bolj »oddaljen« jeziki, v katerem *srca* ne pojmujejo kot središča čustev. Ta način razlage frazemov nam je na eni strani v pomoč pri razumevanju frazema, poleg tega pa nam omogoča ugotoviti, ali si jeziki delijo enake metafore, metonimije in sprejeto splošno védenje oziroma ali lahko govorimo o enakih konceptih dožemanja sveta.

Kržišnik in Smolić (1999: 71) sta prepričani, da se konceptualna metafora na jezikovni ravni delno uresničuje, uresničeni del pa je konvencionaliziran in zavezujoč za določen jezik, iz česar sledi, da je na tej ravni smiselno ugotavljati razlike med jeziki. Skladnosti in drugačnosti pri uporabi metafor bi bilo treba temeljiteje raziskati v smislu podobnosti in razlik v kulturno relevantnih konceptih jezika. Na vprašanje odnosa med kulturnimi mejami in univerzalnimi konstrukti s poudarkom na različni rabi metafor lahko odgovorimo, če upoštevamo konceptualno podlago. Teorija trdi, če povzamemo, da obstajajo osnovni ontološki načini doživljanja sveta, ki so enaki v vseh kulturah zaradi fizikalnih zakonov, kot je gravitacija, ali fizioloških zgradb človekovega telesa. Fizikalnih zakonov se naučimo že v otroštvu (Schmidt 2002: 14–15) oz. jih nosimo v sebi, kot trdi Lakoff, ko pravi, da je mesto metafore mišljenje (Lakoff 1998: 273).

Da je s stališča medkulturne komunikacije kognitivna teorija metafore izvrstna interdisciplinarna podlaga za raziskovanje edinstvenega in univerzalnega v posameznih kulturah, je prepričan tudi Schmidt, ki je izdelal model medkulturne komunikacije, ki temelji na individualnem, prirojenem in univerzalnem, kombinacija vseh treh pa tvori specifične lastnosti neke kulture (Schmidt 2002: 2–3, 20). Da je kognitivna teorija metafore primerna za medkulturni vidik, kaže tudi trditev Žic Fuchs, da kognitivne modele pridobivamo s pomočjo izkušnje in kulturnega okolja, iz katerega prihajamo, pretežno pa gre za »tipične« modele, ki so globoko ukoreninjeni v naši kulturi (Žic Fuchs, gl. Kržišnik in Smolić 1999: 66). To pomeni, da uporabljamo metafore za izražanje vrednot, vzorcev mišljenja, norm. Abstraktne pojme, kot so čas, ljubezen, dobro, zlo, ljudje konceptualiziramo s pomočjo konkretnih pojmov, kar se gotovo odraža tudi v stereotipih, mitologiji, ritualih, navadah in drugih načinih izražanja neke kulture.

⁴ V nadaljevanju, v okviru različnih spretnosti medkulturne sporazumevalne zmožnosti, podajamo nekaj predlogov nalog, s pomočjo katerih se frazemov naučimo kot celot in njihovo rabo tudi utrdimo v vseh funkcijskih vrsteh.

3 Razvoj modela medkulturne sporazumevalne zmožnosti v okviru projekta LABICUM

Iz zgoraj povedanega je razvidno, da frazemi omogočajo zanimive medkulturne primerjave in so zato lahko pomemben element medkulturne sporazumevalne zmožnosti. Kot vidimo, je za medkulturno komunikacijo ključnega pomena poznavanje ciljne kulture, ki se odraža tudi v frazemih.

Pri opredeljevanju pojma medkulturna sporazumevalna zmožnost se moramo najprej ustaviti pri pojmu kultura. *SSKJ* kulturo opredeli kot »skupek dosežkov, vrednot človeške družbe kot rezultat človekovega delovanja, ustvarjanja« (*SSKJ* 1997: 465). Kymlicka pojem kulture uporablja kot sinonim za narod, iz česar sledi, da se lahko razvije na teritorialno omejenem prostoru in na osnovi skupnega jezika (Kymlicka, gl. Mikolič 2000: 19). Kultura je zato večkrat razumljena kot vsebina etničnosti, »tj. kot skupek lastnosti, po katerih se etnične skupnosti razlikujejo med seboj«, pri čemer je etničnost definirana kot distinkcija, ki določa tako etnično skupnost v ožjem pomenu kot narod (Mikolič 2000: 19–30). Kulturo, ki je sicer težko razločljiv pojem (Agar 1994: 224–225, Skela 2000: 26), razumemo kot skupek prepričanj, vedenj in pogledov (Byram 1997: 12) ter sposobnost delovanja članov jezikovne skupnosti na osnovi socialnih, moralnih, političnih in drugih vrednot, ki izhajajo iz izkustva njihove jezikovne skupnosti (Teliya et al. 1998: 57). Medkulturno sporazumevanje pa večini teoretikov pomeni interakcijo dveh takšnih kultur ali jezikov prek meja nacionalnih držav. Za medkulturnega govorca je bistveno, da se zaveda kulturne različnosti v svetu in vpliva le-te na potek komunikacije.

Za učenje oz. poučevanje tujih jezikov namreč že dolgo ni dovolj učenje pravil jezikovnega sistema, saj samo to ne more zadovoljiti potreb komunikacije. Že Olga Kunst Gnamuš je izpostavila temeljne postavke komunikacijskega modela jezikovne vzgoje in med drugim poudarila, da za sporazumevanje ne zadošča poznavanje »pravil slovničnega oblikovanja; poznati je treba tudi okoliščine, v katerih je mogoče z izrekanjem posameznih povedi ali njihovih sklopov doseči sporočilni namen« (Kunst Gnamuš 1984: 93). Govorno dejanje je motivirano, izraz človekovih potreb, usmerjeno k cilju. Razmerje med potrebo in namenom pa, kot pravi Kunst Gnamuš, »urejajo sporazumevalna pravila, ki usmerjajo izbiro takih izraznih sredstev, s katerimi bomo v danih okoliščinah najprimerneje in najučinkoviteje uresničili sporočilni namen«. Temeljni smoter jezikovne vzgoje je torej razvoj sporazumevalnih zmožnosti (Kunst Gnamuš 1984: 93). Učinkovito sporazumevanje je poleg skladenjskih pravil, ki so pomensko motivirana in uravnavajo razmerja med vsebino in izrazom (v skladu z njimi tvorimo stavke, stavčne zveze in besedila), odvisno tudi od izbirnih pravil, ki nam omogočajo, da izberemo položaju ustrezno obliko sporočila; izbirna pravila obstajajo na vseh ravninah, v skladu z njimi pa glede na govorni položaj izbiramo socialno in funkcijsko zvrst, nato pa besedne, skladenjske, glasovne in oblikoslovne možnosti za izražanje sporočila. Jezikovna sredstva torej izbira sporočevalec glede na družbena razmerja med njim in naslovnikom. Na izbiro izraza torej vplivajo tako vsebina sporazumevanja kot tudi prenosnik, sporočilni namen in druge časovno-prostorske okoliščine. Z drugimi besedami, »sporazumevalne zmožnosti uravnavajo razmerje med jezikovnimi zmožnostmi, ki so sestavljene iz izbirnih jezikovnih sredstev, in družbenimi dejavniki sporazumevanja.

Sporazumevalne zmožnosti sestavljajo izbirna pravila, ta pa postavljajo most med jezikovnimi zmožnostmi in družbenimi dejavniki sporazumevanja (Kunst Gnamuš 1984: 93–100).

V okvir družbenih razmerij med sporočevalcem in naslovníkom, ki so, kot smo videli, eni od dejavnikov sporazumevanja, pa seveda sodi tudi poznavanje kulture drugega. Uspeh komunikacije je torej odvisen tudi (ali predvsem) od poznavanja različnosti in podobnosti med izvorno in ciljno kulturo; dejstvo je, da sta jezik in kultura neločljivo povezana (Byram 1997: 3; Kramsch, gl. Grosman 2000: 13, Skela 2000: 24, Šabec 2000: 219; Schmidt 2002: 2). Kot beremo v Skela (2000: 24–25), uporabljamo jezik za sporočanje pomena, pomen pa določa kultura. Uspešne komunikacije govorcev v medkulturnem položaju torej ni brez dobro razvite zavesti o medkulturnih razlikah (Grosman 2000: 14). Pri komunikaciji med udeležencema, ki pripadata različnim kulturama, je treba upoštevati tudi kulturno ozadje, iz katerega izhajata, zato bo torej sporazumevanje odvisno od njune medkulturne zavesti, ki pa ni zgolj poznavanje ciljne kulture, pač pa tudi utrjevanje in razvijanje zavesti državljske pripadnosti, je hkrati nadgrajevanje in vzpostavljanje etnične ozaveščenosti. Interakcija med različnimi narodi namreč ni mogoča brez poznavanja samega sebe in drugega; medsebojno spoznavanje omogoča vživetje v drugo skupnost in tudi razumevanje svoje. Zmožnost empatije je ena najpomembnejših medkulturnih zmožnosti. Medkulturna komunikacija nam pomeni sposobnost prepoznavanja predsodkov in stereotipov in s tem sposobnost gibanja skozi kulturne ovire.

Na osnovi zgornjih teoretičnih izhodišč smo v okviru projekta LABICUM (2003) želeli obogatiti tujejezikovni pouk z vsebinami tako ciljne kot izhodiščne kulture. Na podlagi znanih modelov medkulturne sporazumevalne zmožnosti (Byram 1997) in lastnih opredelitev jezikovne sporazumevalne zmožnosti ter etnične ozaveščenosti (Mikolič 2003: 65–69, 75–80) smo izdelali naslednji model medkulturne sporazumevalne zmožnosti:

Spoznavanje Védenje (<i>savoirs</i>)	Vrednotenje Medkulturni odnos (<i>savoir être</i>)	Kritična kulturalna zavest (<i>savoir s'engager</i>)	Dejavnost Spretnost raziskovanja in interakcije (<i>savoir apprendre/faire</i>)	Primerjanje Spretnost interpretacije in primerjave (<i>savoir comprendre</i>)	Jezik Jezikovna zmožnost	Sociolingvistična zmožnost	Diskurzna zmožnost
<ul style="list-style-type: none"> - o družbenih skupinah in njihovih kulturah / dejavnosti v lastni in ciljni državi; - o načinih interakcije med posamezniki in na družbeni ravni; - pravno in politično védenje; - o dogajanju v svetu; - o človekovih pravicah; - o demokraciji. 	<ul style="list-style-type: none"> - odprtost in radovednost (želja po odkrivanju novega), pripravljenost ovreči neresnico o drugih kulturah in prepričanja o lastni kulturi; - pripravljenost relativizirati lastne vrednote, prepričanja in navade in zmožnost gledati nanje s perspektive drugega. 	<ul style="list-style-type: none"> - zmožnost kritičnega vrednotenja; - sledenje vrednotam svobode, enakosti in solidarnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnost pridobivanja novega znanja o kulturi in navadah; - sposobnost upravljanja z znanjem, navadami in spretnostmi v neposredni komunikaciji . 	<ul style="list-style-type: none"> - Sposobnost interpretiranja nekega dokumenta ali dogodka iz ciljne kulture, razlaganja in povezave tega dokumenta oz. dogodka z lastnim. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zmožnost uporabe prvin z vseh ravni jezika (pomenoslovje, besedje, skladnja, oblikoslovje, pravopis/ pravorečje). 	<ul style="list-style-type: none"> - Zmožnost izbire ustreznih jezikovnih sredstev glede na namen in okoliščine sporazumevanja ter zmožnost prepoznavanja različnih namenov in okoliščin sporazumevanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zmožnost tvorjenja besedil v naravnih okoliščinah (nadpovedna skladnja, besedilostlovje).

V nadaljevanju bomo obravnavali vlogo frazemov pri razvijanju posameznih spretnosti v sklopu predstavljenega modela medkulturene sporazumevalne zmožnosti.

4 Frazemi z vidika medkulturenega sporazumevanja

Glede na to, da frazemi prinašajo podatke o kulturi, se zdijo primerni tudi za utrjevanje medkulturene sporazumevalne zmožnosti. Medkulturni stiki in vplivanja med jeziki se najbolj kažejo v besedišču in s tem tudi v frazeologiji, o čemer je prepričana tudi Vida Jesenšek (2000: 237). Ravno zato se zdi za vzgojo medkulturene komunikacije pomembno spodbujati poznavanje tega področja jezika, ki nedvomno prispeva k poznavanju tako lastne kot tudi ciljne kulture.

Raziskovanje frazemov pomaga razumeti način, kako ljudje razmišljajo, in nam da neprecenljiv vpogled v človekovo psihologijo. Jezika se je lažje naučiti, ko spoznamo podobnosti med ciljnim in lastnim jezikom, z učenjem frazemov pa obenem ne spoznamo samo jezika, ampak tudi kulturo, zgodovino, navade in običaje, ki jih moramo poznati, če se želimo približati ravni znanja jezika rojenega govorca. Za razvijanje sporazumevalne zmožnosti v ciljnim jeziku moramo torej ujeti duha tega jezika, ki se kaže tudi v frazemih.

Da frazemi nosijo podatke o neki kulturi, je prepričan tudi Boers, ki pravi, da nam za razmislek o zgodovinsko-kulturni podlagi včasih lahko služijo tudi frazemi (*idioms*), in navaja primere angleških frazemov s sestavino *klobuk*, ki po njegovem mnenju lahko predstavljajo nacionalni stereotip angleškega gentlemana s cilindrom in sprehajalno palico; na podoben način lahko frazemi s sestavino *ladja* podajajo informacije o britanski zgodovini in geografiji. Takšne zgodovinsko-kulturne perspektive, nadaljuje Boers, so lahko podlaga za študente jezika, ki primerjajo preneseni diskurz ciljnega jezika s tistim iz J1. Na konceptualni ravni, pri konvencionalnih metaforah, se lahko pokažejo medkulturene razlike; na jezikovni pa se lahko zmanjša verjetnost interference J1 in napačnih direktnih prevodov (Boers 2000: 568).

V evropski frazeologiji se v zadnjih letih ukvarjajo tudi s protistavami frazeoloških enot dveh jezikov, kar je gotovo eden od načinov primerjanja konceptualizacije sveta. Korenine tovrstnega primerjanja segajo v komparativno historično jezikoslovje, ko so se frazeologi zanimali zlasti za izvor, razširjenost in prevzemanja frazemov. Pokazalo se je, da meje na tej jezikovni ravni pogosto segajo prek meja posameznega jezika in so zato nadnacionalnega značaja (Jesenšek 2000: 237).⁵

V frazeologiji nas zato zanima tudi, v kolikšni meri se podobne/enake frazeološke enote pojavljajo tudi v drugih evropskih ali svetovnih jezikih, in torej katere so zato univerzalne. Z drugimi besedami, zanimivo bi bilo vedeti, koliko imajo jeziki in kulture skupnega, ko jih primerjamo na frazeološki ravni. Kot dokazuje Vida Jesenšek, je stopnja konvergentnosti logična zlasti za frazeme, ki izražajo kulturnospecifično sliko sveta; med tovrstne frazeme pa sodijo tisti, ki so bibličnega, mitološkega ali

⁵ Kar je gotovo dovolj trden argument za to, da pripadniki zahodne kulture nosimo v sebi podobno (enako?) konceptualizacijo sveta.

klasičnoliterarnega izvora (npr. *umiti si roke*) ter tisti, ki se nanašajo na človekove izkušnje iz vsakdanjega življenjskega okolja. Ti namreč niso individualne interpretacije sveta, ampak so univerzalne in jih zato lahko pripišemo neki kulturi v širšem smislu (ne pa kulturi, ki se je razvila v okviru ene jezikovne skupnosti). Vida Jesenšek te frazeme imenuje frazeološki internacionalizmi – to so tisti, katerih struktura in pomen sta podobna ali enaka, tj. kombinacija posameznih frazeoloških sestavin je podobna ali enaka (2000: 242). To so npr. frazemi *odpreti oči (komu)*, *to open the eyes of s.o.*, *aprire gli occhi a qcn.* 'omogočiti mu, da zagleda, spozna stvar, kakršna dejansko je', *speljevati vodo na svoj mlin*, *tirare l'acqua al proprio mulino*, *to draw water to one's mill* 'govoriti, delati v svojo korist'.

5 Frazemi pri učenju tujega jezika⁶

Frazemi zaradi svoje kulturne specifičnosti (npr. *iti na magistrat*, *držati se kot mila jera* – več v nadaljevanju) na eni strani in univerzalnosti (npr. *streti srce komu*) na drugi predstavljajo možnost za doseganje vseh ciljev v okviru zgoraj predstavljene- ga modela medkulturne sporazumevalne zmožnosti, saj pri učenju J1 študenti izhodiščno kulturo primerjajo z drugimi kulturami, pri učenju tujega jezika pa ciljno kulturo primerjajo z izhodiščno.⁷

5.1 Védenje (*savoirs*)

Izvor frazemov prispeva k načinu konceptualizacije v človekovem umu, lahko je vodilo, kako ljudje organizirajo koncepte sveta okoli sebe. S pomočjo frazemov lahko slušatelji raziskujejo zgodovinske izkušnje, ki jih ljudje prenašajo iz roda v rod, in so prisotne v frazemih. Poznavanje zgodovine ciljnega naroda pa je obenem tudi ena izmed sposobnosti, ki sestavljajo medkulturno sporazumevalno zmožnost.

Ker frazemi nosijo v sebi bogate podatke o neki kulturi, jih ne moremo prevajati, ne da bi upoštevali kulturno ozadje.⁸

Teliya et al. (1998) podajo klasifikacijo tipov informacij o kulturi, ki so predstavljene v frazemih. Avtorice predlagajo nove smernice frazeoloških raziskav, in sicer jezikovno-kulturne (*linguo-cultural studies*), tj. analize frazeoloških enot za kulturne podatke, kot so predstavljeni v dobesednem pomenu. Iz frazema bi bilo treba zbrati kulturne podatke, relevantne za njegovo obliko in pomen. Avtorice dokazujejo, da so jezikovno-kulturne analize najprimernejše za frazeologijo, ki je zelo bogata s kulturnimi informacijami, frazeme pa težko opišemo v celoti le kot skupino denominacij, če ne upoštevamo njihovega kulturnega pomena. V članku predlagajo okvir za opisovanje podatkov o kulturi, ki so uskladiščeni v besedišču, in okvir za leksikografski opis tistih frazeoloških enot, ki potrjujejo najizrazitejše kulturne raznolikosti (Teliya et al. 1998: 56).

⁶ Besedilni primeri vaj so iz besedilne zbirke *Nova beseda* (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Laboratorij za korpus slovenskega jezika).

⁷ Primeri vaj za učenje frazemov (vključno z utrjevanjem rabe) so predstavljeni v razdelku 5.5.

⁸ Kot kulturno ozadje je mišljeno vedenje o prvotni motiviranosti sestavine frazema, to so kulturni idr. mehanizmi, ki so vplivali na oblikovanje njegove vsebine.

Na skupen izvor evropske kulture nedvomno kažejo frazemi bibličnega izvora, ki se pojavljajo v različnih jezikih v enaki obliki in pomenu. Primer: *oko za oko, zob za zob* je frazem, ki se pojavlja tako v angleškem (*tooth for tooth, eye for eye*) kot tudi v francoskem jeziku (*oeil pour oeil, dent pour dent*) in italijanščini (*occhio per occhio, dente per dente*) (Pavlica 1960: 316 in Šlenc 1997: 711).

Frazemi, kot so *trojanski konj*, *Tantalove muke*, *Sizifovo delo*, so lahko most do poznavanja grške zgodovine in mitologije, in čeprav so prisotni v večini evropskih jezikov in razumljivi večini govorcev, njihovega izvora ne poznajo vsi. Ob pojavitvi tovrstnih frazemov v sobesedilu se s študenti torej lahko ustavimo pri razlagi ozadja njihovega nastanka.

Zunaj teh začetnih problemov pa se bo najverjetneje cena evra izkazala kot tisti trojanski konj, ki bo na tem območju še povečal vse te pritiske. To seveda ne bi bilo nič nenavadnega, pravzaprav lahko to celo z gotovostjo pričakujemo, če vemo, da gre za gospodarski prostor, na katerem kupec za isti izdelek plača celo do 40 odstotkov več, kot plača zanj kupec v nekem drugem delu tega istega območja.

Že pri razpravah o drugi svetovni vojni, nacizmu in odškodninah za njegove protipravnote je meja med pravom in moralo nejasna: Tisto, kar morala zlahka podpre, pravo težko dokaže. Ko pa je že zasedba vlog nejasna, postane vse skupaj kot Sizifovo delo: Naporno, zanimivo, pomembno, ampak, bog se usmili, brez učinka.

Ob tem je seveda Tantalove muke preživljal predvsem obrambni minister, saj so mu ob vsem tarnanju nad pomanjkanjem denarja za nabavo oborožitve in opreme, ki smo mu bili priče zlasti ob obravnavi poročila Računskega sodišča o izvajanju TRP pred dvema letoma, sedaj pobrali še dodatnih 70 milijonov mark. Da pa ne bi bil preveč žalosten (ali hud?), so mu dovolili napisati »podaljšek« zakona, s katerim bo dobil še nekajkrat toliko denarja v naslednjih letih.

Kot primer frazema, ki prinaša podatke o slovenski kulturi, naj navedemo frazem *iti na magistrat oz. peljati na magistrat (koga)*.

Toda takrat bi moral vztrajati jaz, moral bi jo peljati naravnost na magistrat ... Ali pa tudi ne: kaj pa bi bilo drugače, ko bi se poročila?

Izvirno slovenski naj bi bil tudi frazem *iti rakom žvižgat*.⁹ Kakorkoli že, ob tem frazemu lahko študente opozorimo na nekdanje navade ob lovljenju rakov na Cerknškem jezeru (in sicer z žvižganjem) in jih seznanimo z Valvasorjevo *Slavo vojvodine Kranjske*, v kateri so le-te opisane. Ob podatkih o načinu lovljenja rakov¹⁰ in iz sobesedila postane pomen frazema razumljiv.

⁹ Tako je prepričana slovenska etnologinja Marija Stanonik, ki slovenski izvor dokazuje s citatom iz Valvasorja, oporeka pa ji Wolfgang Eismann, ki svoje trditve dokazuje s primeri iz drugih slovanskih jezikov, zlasti poljščine (Eismann 1996: 43–54).

¹⁰ Valvasor nam takole predstavi navade ob lovu na rake: »Najboljši raki te dežeje ljubijo Krko in Kolpo. Kakor jih drugod s sakom in na razne druge načine lové, tako imajo ob Kolpi poseben in celo smešen način lova. Na palico privežejo črva, jo vtaknejo v vodo, približujejo luknjam, ki so povečini v trdih skalah, in žvižgajo na usta določen napev in čudno melodijo. Tako pridejo raki iz svojih skrivališč, pa jih z drugo palico, ki je na enem koncu razcepljena, zagrabijo in potegnejo na suho, vselej pa le po enega. In ko so enega izvlekli, primejo z razcepom spet drugega in tako vedno naprej. Voda pa mora biti tedaj popolnoma čista, bistra in ne motna. Ko sem slišal, da jim žvižgajo, se mi je zdelo smešno in kakor bajka. Odgovorili pa so mi, da bi raki redko prišli iz lukenj, če jim ne bi žvižgali ... Marsikdo se bo prej smejal,

ITI RAKOM ŽVIŽGAT: Zadnje desetletje, čas politične in gospodarske preobrazbe, Korošcem med Peco in Pohorjem ni prineslo nič dobrega, prej veliko slabega. A tudi to se je moralo zgoditi, da se je ravenska železarna prepolovila in preobrazila, da je mežiški rudnik prenehal dajati rudo, da so tujci postali lastniki nekaj tovarn in da je katera med njimi šla tudi rakom žvižgat. Zanesljivo lahko rečemo, da so Korošci pred več kot desetletjem živeli boljše kakor zdaj, res pa je tudi, da so se razmere s približevanjem leta 2000 tudi izboljševale.

Slovensko ljudsko pripoved o siroti Jerici lahko študentom približamo s frazomom *držati se kot mila jera*. Keber namreč izvor frazema s pomenom 'imeti malodušen, neodločen obraz' pojasnjuje z nastankom iz besed *mil* in *Jera*; na razvoj pomena je po njegovem mnenju vplival tudi izraz *sirota Jerica* 'sirota brez staršev', ki je nastal po liku iz slovenske ljudske pesmi (Keber 2001: 42). Poglejmo si primer iz sobesedila:

»Lej ga,« se je jezil Matija, »Helena se mu skoro ponuja, on je niti ne pogleda, marveč se štuli okrog te dolgočasne opatove sestre, ki se drži kakor mila Jera. Ta ženska se še smejati ne zna in ošabna mora biti kakor turški cesar.«

Malo drugače pa je pri tistih frazemih, katerih ena sestavina nastopa samo kot del frazema, kot samostojen leksem pa v jeziku ne obstaja več. V slovenščini so to frazemi *priti na kant*, *na vse kriplje* itd. Kognitivni jezikoslovci poznajo odgovor tudi za ugotavljanje (odkrivanje konceptualnih osnov) pomena tovrstnih frazemov. Ob takih primerih si pomagajo z etimologijo. Kot pravi Będkowska - Kopczyk, vędenje o prvotni motiviranosti besede »priča o miselnih procesih metaforične preslikave in profiliranja, ki vnaprej določata spremembe pomena na diahroni ravni, in omogoča preveriti raziskovalne hipoteze (čim več realizacij ene in iste konceptualne metafore obstaja, tem bolj je ta utrjena v zavesti govorcev jezika)«, poleg tega pa »lahko pokaže konceptualne povezave med na videz oddaljenimi pomeni danega koncepta (pri večpomenskosti) in razlike med navidezno sorodnimi pomeni danega koncepta (sopomenskosti). Seganje v preteklost torej olajšuje pojasnjevanje sodobnih jezikovnih pojavov in kaže na določeno razvojno logiko jezika, saj razkriva pomensko motiviranost (oziroma spoznavni mehanizem, ki jo implicira) številnih na videz nemotiviranih (ali arbitrarnih) jezikovnih enot« (Będkowska - Kopczyk 2004: 149). Kognitivno jezikoslovje lahko torej s pomočjo etimologije analizira asociacije, ki so v zavesti govorcev določenega jezika nastale ob vsakem pomenskem premiku.¹¹ Poglejmo si primera iz slovenskega jezika:

PRITI NA KANT: Jaz nisem kriv, če ste slabo gospodarili in vse zapili. Priden človek ne pride nikoli na kant ... KRNEC *prestrašen, jecaje*: Jaz ne morem nič, gospod Kantor ... ne vem, kaj je z njim ...

NA VSE KRIPLJE: Vprašanje je, zakaj se mi to zgodi, resda ne pogosto, saj moji otroci dobro vedo, da sem imun na pritisk javnosti in sem vsak čas pripravljen razdeliti zaslužen

kakor verjel, zdelo se mu bo neumno; lahko pa povem resnico, da ob Kolpi pri Vinici, Pobrežju in tam okrog res tako lovę. Če pa niže ob Kolpi tudi tako rake lovę, mi ni znano ... Kranjski pregovor pravi: *šeu je rakam žvižgat* ali *pujde rakam žvižgat*. To pomeni toliko kakor: umrl je ...« (Valvasor 1984: 83.)

¹¹ V poljščini obstaja frazem *wyskoczyć jak filip z konopii* (dobesedno: skočiti kot filip iz konoplje) 'nenadoma nekaj povedati (nekaj neumnega)'. Kot pravi Będkowska - Kopczyk, nihče nikoli ni vedel, kaj je ta *filip*, dokler niso dialektologi ugotovili, da *filip* nekje pomeni zajec (gre namreč za narečni frazem lovskega ali kmečkega porekla). Motivacija je primerjava človeka z zajcem, ki naenkrat naredi nekaj neumnega (iz elektronske korespondence z Będkowsko - Kopczyk, za kar se ji na tem mestu zelo zahvaljujem).

porcijo klofut in ušesnih navojev. Sam tudi doživljam, ko otroci gnjavijo matere s takimi in drugačnimi željami, matere pa se na vse kriplje trudijo, da jih odvrnejo od zahtev. Ljudje opazujejo dogajanje in nihče se ne ponudi, da bi otroku kupil zeleno reč.

Če si ogledamo še etimološki razlagi besed *kripje* in *kant*, ki ju v sodobni slovenščini ne uporabljamo več, pridemo do prvotne motivacije. Snov besedo *kant* razlaga iz srvnem. besede *gant* 'prodaja posestva z dražbo', kar je sposojeno iz neke predstopnje it. *incanto* 'dražba' (to se je razvilo iz srlat. *inquantum* 'prodaja z dražbo', kar je nastalo iz pri dražbi običajnega vprašanja lat. *in quantum* 'za koliko') in frazem *priti na kant* 'bankrotirati' (Snoj 1997: 215).¹² Beseda *kriplje* v zvezi na vse kriplje 'na vse pretege' je po Snojevem mnenju posamostaljeni primernik **krěpl'e* 'krepkeje, močnejše', ki sodi k sloven. *krépek* (Snoj 1997: 274).

5.2 Medkulturni odnos (*savoir être*) in kritična kulturna zavest

Pri podobnih frazemih v različnih jezikih lahko govorimo ali o skupnem izvoru, tj. o univerzalnosti frazema, po drugi strani pa, če gre za sorodna jezika, s pomočjo zgodovine lahko dokažemo neposredne stike in medjezikovna vplivanja med jeziki. Na podlagi univerzalnosti in specifičnosti na eni strani se študenti prepričajo o skupnem izvoru evropske kulture, s specifičnostjo pa spoznajo dinamičnost jezika in mišljenja neke jezikovne skupnosti, ki se kaže na unikatnosti metaforične konceptualizacije, ki je posledica kulturnih dejstev določene jezikovne skupnosti. Na osnovi te analize lahko študenti spoznajo stereotipe, pri čemer razvijajo kritično kulturno zavest.

Kot primer naj navedemo frazem (*kaj*) *biti španska vas* 'nekaj neznanega'. Po Keberu poznajo frazem *to je komu španska vas* v pomenu 'to mi je popolnoma neznano' tudi v češčini, hrvaščini in slovaščini, v ruščini pa npr. temu frazemu ustreza *kitajskaja gramota* (kitajska pisava), v angleščini rabijo frazem *that's all Greek to me* (to je zame vse grško), v francoščini je nerazumljiva stvar nekaj hebrejskega, nemščina pa rabi frazem s sestavino *španska vas*. Najbrž je ta frazem v slovenščino prišel prek nemščine, nemški frazeologi pa menijo, tako Keber, da se nanaša na španskega kralja Karla V., ki je bil tudi nemški kralj, in je v nemških deželah uvajal nerazumljivo špansko modo in navade; sestavina *vas* pa izhaja iz nemškega frazema *für jmdn. böhmische Dörfer sein* (to so zanj češke vasi), ki ga razlagajo z dejstvom, da so bila imena čeških vasi in češčina nasploh Nemcem nerazumljiva (Keber 2001: 44–45).¹³

5.3 Spretnost raziskovanja in interakcije (*savoir apprendre/faire*)

Študenti so pozorni na frazeme v različnih diskurzih, npr. v reklamnih sporočilih. Pri tem na eni strani razvijajo spretnost raziskovanja, po drugi pa se, z učiteljevo

¹² Morda so v preteklosti ljudje razumeli prodajanje imetja na dražbi kot bankrotiranje.

¹³ Kebrove razprave o izvoru slovenskih frazemov so nedvomno dobra podlaga za izdelavo nalog za učenje frazemov (gl. npr. *Živali v prisposodah 1, 2* in raziskovanje frazeologije za oddajo *Kdo ve* na Valu 202 Radia Slovenija).

pomočjo, seznanijo tudi s t. i. prenovitvami frazemov. Primer: *kdor prvi pride, prvi pelje*¹⁴ kot prenovitev frazema *kdor prvi pride, prvi melje*.¹⁵

Za razvijanje spretnosti raziskovanja in interakcije slušatelji lahko ugotavljajo, ali je ista predmetnost v drugem jeziku predstavljena drugače. Slovenski frazem *hoditi v zelje (komu)* in italijanski sta oblikovno podobna *andare a ingrassare i cavoli* (dobe-sedno: iti odebeliti zelje), njun pomen pa je različen: slovenski 'vtikati se v zadeve nekoga drugega, dvoriti njegovi ženi' proti italijanskemu 'umreti'. Poznavanje tovrstnih razlik pomeni tudi spretnost interpretacije določenega frazema, obenem pa zagotavlja tudi pravilno uporabo v različnih diskurzih.

5.4 Spretnost interpretacije in primerjave (*savoir comprendre*)

Primerjanje frazema izvirnega/lastnega jezika s frazedom v ciljnem jeziku zagotavlja razumevanje lastnih vrednot in vrednot ciljnega jezika. Pri jezikovnem pouku študenti skušajo iz besedilnih primerov razložiti pomen frazema, nato pa ga prevedejo v svoj jezik. Zbrane frazeme nato uredijo in jih analizirajo glede na to, kateri so univerzalni (tj. da se pojavljajo v večini jezikov) in kateri so specifični za nek jezik (pojavljajo se samo v enem jeziku), in na ta način izdelajo manjši večjezični slovarček, obenem pa razvijajo še eno od zmožnosti medkulturnega sporazumevanja, tj. spretnost raziskovanja.

Poglobljeno primerjavo kulturnega ozadja nekega jezika omogoča tudi zgoraj predstavljeni kognitivni pristop, s pomočjo katerega nedvomno razvijamo tudi spretnost interpretacije. V nadaljevanju navajamo primer vaj, pri katerih študenti skušajo razložiti podčrtano besedno zvezo s pomočjo konceptualnih preslikav:

GLAVA JE BISTROUMNOST: Ne mené se za svoje sosede ni na levi ni na desni, je pa skrbno in, kakor se mu je videlo, z veseljem, katero more le pravi prijatelj mladine imeti, poslušal otroke, posebno če je izmed njih kateri odgovarjal, da sta mu se poznala talent in dobra glava. »Kdo je oni gospod tam v kotu?« vpraša Leon zraven sedečega kaplana.

ROKA JE NADZOR + ŽELEZO JE SUROVOST/GROBOST: »Nepresežna je vaša moč, rešitelj moj!« spregovori Samorad. Abadon odgovori resno: »Za moje obzorje je ta moč neznatno majhna; zakaj nad menoj vlada z železno roko višja moč, kateri se moram tre petajoč pokoriti. Za tvoje obzorje je pa moja moč tolika, da je ne preumiš: to ti je knjiga s sedmimi pečati!

NOS JE INSTINKT: Seveda pa je treba imeti »nos« za takšen uspeh in občutek za gospodarstvo. Temu primerno je potrebno dati tudi jasne naloge in cilje naši diplomatski mreži po svetu.

5.5 Jezikovna zmožnost (jezikovna, sociolingvistična, diskurzna zmožnost)

Učenje jezika (ožje) sestavljajo jezikovna, sociolingvistična in diskurzna zmožnost. Jezikovno zmožnost kot vsoto vseh treh na ravni frazeologije razvijamo tako, da učence seznanjamo z nekaterimi frazemi, ki jih morajo kasneje znati tudi uporabljati. Govorci tujega jezika, ki poznajo vsaj nekaj frazemov, bodo v medkulturni

¹⁴ V zadnjem času se pojavlja kot reklamni slogan za ugoden nakup tipa avtomobila.

¹⁵ Primere prenovitvenih frazemov najdemo tudi v članku Erike Kržišnik *Tipologija frazeoloških prenovitev v Cankarjevih prozih besedilih*.

komunikaciji gotovo prej opazili, kdaj kombinacije besed ne nastopajo v dobesednem pomenu, po drugi strani pa bodo usposobljeni za rabo frazemov pri sporazumevanju z rojenim govorcem.

Pri učenju frazemov se lahko osredotočimo tudi na jezikovno zvrstnost frazemov. Tu mislimo predvsem na uporabo določenega frazema v določenem govornem položaju. Frazemi so lahko knjižni, pogovorni, pokrajinsko pogovorni, narečni ali idiolektični, nekateri so že zastareli, drugi se uporabljajo le v umetnostni ali publicistični zvrsti jezika, zato je študente potrebno opozoriti na zvrstno določenost frazemov (Kržišnik 1994: 96). Mnogi frazemi, kot namreč pravi Kržišnik (1994: 96), v posameznih govornih položajih niso primerni, ne zaradi neknjižnosti oz. druge zvrstne neustreznosti, temveč zaradi negativnega vrednotenja – »vedenjske« neprimernosti; do neustrezne rabe frazema na tej ravni lahko namreč pride pri neobvladanju jezika. Frazema *ponoči je vsaka krava črna* gotovo ne bi bilo vljudno uporabiti v pogovoru z žensko, ki se pripravlja za na ples. Pri jezikovni zmožnosti je treba razvijati tudi razlikovanja med frazemi, kot sta npr. *bit pijan kot aksa*¹⁶ in *biti pijan kot čep* 'biti zelo pijan'; prvi je namreč narečni, drugi pa knjižni. Pri poudarjanju primernosti oz. neprimernosti nekega frazema v določenem govornem položaju pa smo se dotaknili že sociolingvistične zmožnosti.

Erika Kržišnik meni, da je frazeologijo mogoče učiti sistematično na dva načina, in sicer sistemsko in besedilno, pri čemer pa opozarja, da je za spodbujanje rabe frazeologije nujno učenje v sobesedilu. Pri sistemskem učenju gre za učenje dela oz. delov frazeološkega sistema nekega jezika. Frazeme danes lahko izberemo s pomočjo frazeološkega gnezda *SSKJ*, v besedilo pa jih uvrstimo s pomočjo besedilnih korpusov slovenskega jezika (*FIDE, Nove besede*), v katerih dobimo tudi podatke o pogostnosti frazema. Glede na pomen frazema lahko obravnavamo frazeologijo določenega semantičnega polja, npr. frazeme govorjenja, premikanja, čustvovanja itd. Za učenje frazeologije slovenskega jezika ta način ni primeren, ker frazeološko gradivo po teh merilih še ni v celoti zbrano (frazemi govorjenja so zbrani in delno pomensko sistemizirani v Kržišnik 1994). Bolj smotrno je učenje frazemov, ki vsebujejo enako sestavino, in sicer tudi zato, ker te besede v frazemu nastopajo v svojem simbolnem pomenu (glava 'mišljenje', roka 'fizična dejavnost' itd.) in so najtesneje povezane s konceptualno metaforo (Kržišnik 1998: 27–43).

6 Sklep

Medkulturna sporazumevalna zmožnost obsega spretnosti in znanja, ki jih lahko razvijamo oziroma jih pridobivamo tudi z učenjem frazeologije. Na ta način lahko tako pri učenju lastne kot tudi frazeologije ciljnega jezika pridobivamo znanje o svoji in ciljni kulturi (zgodovina, religija, vrednote); razvijamo medkulturne odnose in kritično kulturno zavest; z opazovanjem frazeologije v vsakdanjem življenju razvijamo spretnost raziskovanja in interakcije, s primerjanjem lastne frazeologije s tujo pa tudi spretnost interpretacije in primerjave; z uporabo frazemov tujega jezika v besedilnih zvrsteh pa se približujemo ravni znanja jezika rojenega govorca, obenem pa utrjujemo uporabo frazemov v lastnem jeziku. Ob vsem tem se moramo

¹⁶ Iz slovarja govorov Zadrebke doline avtorja Petra Weissa.

zavedati, da medkulturna sporazumevalna zmožnost temelji na poznavanju lastne kulture; ciljno kulturo torej lahko usvojimo le s poznavanjem izhodiščne.

V pričujočem članku smo skušali podati primere frazemov, s katerimi lahko razvijamo medkulturno sporazumevalno zmožnost, vendar bi frazeološki slovar, v katerem bi za vsako posamezno zmožnost medkulturnega sporazumevanja gotovo našli več in primernejše primere frazemov, delo zelo olajšal.

Literatura

Agar, Michael, 1994: The Intercultural Frame. *Intercultural Rel.* Vol. 18/2. 221–237.

Będkowska - Koczyk, Agnieszka, 2004: *Jezikovna podoba negativnih čustev v slovenskem jeziku: kognitivni pristop.* Ljubljana: Študentska založba. 15–57.

Bílková, Ilona, 2000: *Czech and English Idioms of Body Parts: A View from Cognitive Semantics. A dissertation submitted in fulfilment of the requirements for the degree of Master of Philosophy in Lexical Semantics.* University of Glasgow, Department of English Language.

Boers, Frank, 2000: Metaphor Awareness and Vocabulary Retention. *Applied Linguistics* 21/4. 553–571.

Byram, Michael, 1997: *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence.* Multilingual Matters Ltd.

Eismann, Wolfgang, 1996: O historijskoj slavenskoj frazeologiji. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 30–31. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 43–54.

Grad, A. et al., 1997: *Veliki angleško-slovenski slovar.* Ljubljana: DZS.

Grosman, Meta, 2000: Izzivi in področja medkulturne vzgoje. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije.* Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 11–22.

Horn, George M., 2003: Idioms, metaphors and syntactic mobility. *Journal of Linguistics* 39. 245–273.

Jesenšek, Vida, 2000: Protistava nemške in slovenske frazeologije – fenomen konvergentnosti. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije.* Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 236–247.

Keber, Janez, 2001: Razlaganje izvora slovenskih frazemov. Kržišnik, Erika (ur.): *Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika (Skripta, 5).* Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 35–50.

Kržišnik, Erika, 1990: Tipologija frazeoloških prenovitev v Cankarjevih prozih besedilih. *Slavistična revija* 38/4. 399–420.

Kržišnik, Erika, 1994: Frazeologija kot izražanje v »podobah«. Kržaj - Ortar, Martina, Bešter, Marja in Kržišnik, Erika: *Pouk slovenščine malo drugače.* Trzin: Different. 91–140.

Kržišnik, Erika, 1998: Frazeologija pri pouku slovenščine kot tujega jezika. Bešter, Marja (ur.): *Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika (Skripta, 2).* Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 27–45.

Kržišnik, Erika in Smolić, Marija, 1999: Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj. Kržišnik, Erika in Lokar, Meta (ur.): *Zbornik predavanj.* Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 61–80.

Kržišnik, Erika, 2004: Pojmovanje metafore v kognitivnem jezikoslovju. *Zbornik Slavističnega društva Slovenije* 16. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 56–74.

Kunst Gnamuš, Olga, 1984: *Govorno dejanje – družbeno dejanje. Komunikacijski model jezikovne vzgoje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja Ljubljana.

LABICUM 2003 – Dokumentacija projekta »Jezik kot most do medkulturnega sporazumevanja in razumevanja« (Language as a Bridge to Intercultural Communication & Understanding – LABICUM). Koper: Univerza na Primorskem, Britanski svet Slovenije, evropski program *Leonardo da Vinci Mobility Programme*, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Nosilka: dr. Lucija Čok.

Lakoff, George, 1992: *The Contemporary Theory of Metaphor*. <http://www.ac.wvu.edu/~market/semiotic/lkof_met.html>

Lakoff, George, 1998: Sodobna teorija metafore. Kante, Božidar (ur. in prev.): »*Kaj je metafora?*«. Ljubljana: Krtina. 271–325.

Menac, A., Fink-Arsovski, Ž. in Venturin, R., 2003: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Mikolič, Vesna, 2000: *Etnična ozaveščenost in jezikovna sporazumevalna zmožnost v luči medsebojne odvisnosti. Magistrsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Mikolič, Vesna, 2003: *Jezik kot odraz etnične ozaveščenosti v narodnostno mešanem prostoru Slovenske Istre. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Mikolič, Vesna in Marc Bratina, Karin, 2004: Medkulturno sporazumevanje na Univerzi na Primorskem – projekt LABICUM. *Jezik in slovstvo* 49/5. 84–85.

Pavlica, Josip, 1960: *Frazeološki slovar v petih jezikih / Rječnik slovenačkih, hrvatskosrpskih, latinskih, njemačkih, francuskih i engleskih fraza*. Ljubljana: DZS.

Schmidt, Christopher M., 2002: Metaphor and Cognition: a Cross-cultural Study of Indigenous and Universal Constructs in Stock Exchange Reports. *Intercultural Communication*, Issue 6.

Skela, Janez, 2000: Odkrivanje drugosti: (med)kulturna zavest pri pouku tujega jezika. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 23–40.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1997. Ljubljana: DZS.

Snoj, Marko, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Šabec, Nada, 2000: Jezik kot odraz kulturnih vrednot. Štrukelj, Inka (ur.): *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 218–228.

Šlenc, Sergij, 1997: *Veliki italijansko-slovenski slovar. Il grande dizionario italiano-sloveno*. Ljubljana: DZS.

Teliya, Veronika, Bragina, Natalya, Oparina, Elena in Sandomirskaya, Irina, 2001: Phraseology as a Language of Culture: Its Role in the Representation of a Cultural Mentality. Cowie, A. P. (ur.): *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*. Oxford University Press.

Vajkard Valvasor, Janez, 1984: *Slava vojvodine Kranjske*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Weiss, Peter, 1998: *Slovar govorov Zadrebke doline med Gornjim gradom in Nazarjami*. Ljubljana: ZRC SAZU.